

Retorn al passat

La darrera novel·la de Viktor Erofeev, 'El bon Stalin', provoca escàndol a Rússia. Explica el motius del sobtat renaixement del dictador entre els russos i aconsella el parricidi. Per contrarestar-la, Vladímir Putin espera amb deler la propera pel·lícula de Nikita Michalkov, una lloança als soldats soviètics de la Segona Guerra Mundial.

Viktor Erofeev, escriptor rus d'èxit a casa seva i a l'estranger, autor del memorable *La bella de Moscou* (Rizzoli), acaba de publicar una nova novel·la, *El bon Stalin*, la qual ha provocat polèmiques a Rússia de forma immediata, on han protestat amb grans crits. Es cert que el títol és provocatiu, però no insensat. Està basada, diu Erofeev, en un fet real. Si hom es mou en els ambients intel·lectuals i burgesos de Moscou i Sant Petersburg i hi comença a parlar amb nostàlgia de la col·lectivització o del *gulag*, és ben probable veure el mateix interlocutor indignat i incomodat. Si en els mateixos salons i en els mateixos restaurants, hom s'hi arrisca a fer un panegíric de Stalin, sense esmentar-ne els crims, sempre trobarà orelles disposades a escoltar. I això és simplement perquè el dictador georgià va aconseguir, durant els seus llargs anys al poder, interceptar una imparable necessitat del rus mitjà: aquella de tenir sempre com a punt de referència un pare autoritari encara que bondadós, preocupat pel benestar d'aquells que l'envolten, de vegades conciutadans, i més sovint súbdits.

Erofeev assegura que no ha escrit la novel·la apressat pel ràpid i imprevisible ascens de Vladímir Putin, un home misteriós i potser no molt brillant, que ha sabut però encarnar l'última versió en el temps d'aquesta benèvola figura paterna. I el llibre, amb una subtileza extrema,

es presenta com una proposta de la forma possible d'assassinar, encara que metafòricament, aquest molest pare. L'autor conta en més de tres-centes pàgines la seva experiència personal de parricida. Els turments i les múltiples dificultats interiors trobades l'any 1979, per decidir publicar un almanac literari no sotmés a censura, el cèlebre *MetrOpol*, destinat a representar la darrera manifestació d'orgull de ben bé tres generacions d'escriptors, abans de ser submergits per l'estancament breznevità. I publicar no és tampoc la paraula adient, ja que l'obra es va fer en un parell de còpies, obtingudes enganxant en quaderns, amb molta cura, les línies retallades de fulles mecanografiades.

Tanmateix, aquella empresa literària, que Erofeev va compartir amb Vasili Aksjonov, va ser per a l'escriptor quelcom més que una simple manifestació de dissensió intel·lectual. L'aparició de l'almanac en l'estranger va marcar també el definitiu allunyament del pare, diplomàtic soviètic acreditat en els grans organismes internacionals, home de confiança del règim i per això autoritzat a passar llargs períodes a l'exterior, des de París a Viena. No és per casualitat que la novel·la acabada de publicar vagi cap enrere en el temps: des del 1979 s'allunya al passat per tal de reconstruir la formació d'una família inconformista, però lleial pel que fa a l'ortodòxia estalinista i soviètica. I d'un moment de joventut

**La novel·la va ser
presentada
a l'ambaixada
alemanya
de Moscou
per enutjar Putin,
qui es vanta de les
seves relacions
amb aquell país**

daurada dels fills d'una *nomenklatura*, dins la qual privilegi i rebel·lió es creuen i es confonen.

El bon Stalin funciona per la seva riquesa. Per una banda, respon a les característiques d'aquella narrativa generacional, d'aquells cinquantins a l'estil Martin Amis, que troben en la pàgina escrita la força de tancar els contes del mateix passat, imprès pels pares qualificats i autoritaris. D'altra banda, explica més de mig segle de vida moscovita esculpint inoblidables detalls de la vida quotidiana. Des del jove Erofeev decidit a fer un salt a l'esquerra, respecte a l'ortodòxia familiar d'arribar (paradoxalment per l'amor a l'ordre) a una posició de suport a la figura d'Augusto Pinochet; fins a la decisió de preparar un almanac de dissensió. Un projecte subversiu destinat a la nomenclatura comunista que, heus aquí una altra paradoxa, ell i Aksjonov discuteixen asseguts en poltrones d'un exclusiu institut d'estomatologia. En el llibre hi ha també el mite de Polònia, que en els anys setanta estava considerat en el bloc soviètic com una illa de llibertat.

Novel·la poc esquemàtica, capaç de renovar amb gràcia i amb malícia el gènere autobiogràfic, *El bon Stalin* deixa sorgir la figura del pare que al final se'n surt de la situació com a vertader protagonista. És ell qui, malgrat estar en total desacord amb el fill, es nega a sotmetre's a la petició dels seus superiors de signar un acte de condemna pública de l'obra *Me-*

EL TEMPS

La figura de Ióssif Stalin ha pres novament protagonisme a Rússia. Ara és l'últim llibre de Viktor Erofeev, qui evoca l'antic dictador des del seu vessant de pare autoritari.

trOpol. I, per això mateix, perd la possibilitat de residir a Viena, és obligat a jubilar-se i a tornar a la pàtria. Tot el llibre arrosega la qüestió de fons sobre les rasons per les quals el pare accepta deixar-se assassinar metafòricament pel fill, aguantant en un digníssim silenci el preu més alt de tot plegat.

Sense cap dubte, més alt que el pagat pel fill, al qual la *glasnost* gorbtxoviana li lleva ràpidament la condició de dissi-

dent i li atorga els honors d'escriptor il·lustre.

La novel·la va ser presentada a Moscou en l'ambaixada alemanya, després d'haver sortit a Alemanya la primera edició mundial. Una elecció del lloc poc casual, feta per enutjar Putin, ja que Alemanya és el país amb el qual el president es vanagloria de tenir les millors relacions, a partir de la llarga experiència com a oficial de la KGB a Dresden, durant els

El director cinematogràfic Nikita Michalkov assegura que és hora d'explicar un mosaic d'històries de la Segona Guerra Mundial alliberades de la càrrega patriòtica que imposava la ideologia soviètica.

no tan llunyans anys vuitanta. També els joves patriotes fidels a Putin (considerat com un pare), que formen part del grup politicocultural Caminant Junts i que tenen el costum d'examinar la prosa de la generació en qüestió a la recerca d'"elements antipatriòtics i derrotistes", encara millor si es troben inserits en narracions de rerefons sexual, per tal de sotmetre'ls a l'atenció de la magistratura, li han jurat venjança. Si més no, diuen a Moscou, perquè aquesta és una novel·la subversiva de veritat: Erofeev explica que per poder estimar vertaderament el seu pare, l'únic sistema és resoldre's a assassinar-lo. Provar-ho per creure-ho.

Un film per coronar el tsar Vladímir. Per una altra banda, el famós director Nikita Michalkov prepara una pel·lícula molt esperada al Kremlin. S'estrenarà l'any 2005, coincidint amb les celebracions del LX aniversari de la victòria sobre Alemanya. Michalkov vol rodar "la pel·lícula de guerra més imponent des dels anys quaranta als nostres dies", un film que concentri en quatre

hores d'espectacle, els destins individuals dels soldats que combateren en els camps de la "gran guerra patriòtica", nom que rebia a l'exURSS la Segona Guerra Mundial. Michalkov afirma que ha arribat el moment d'explicar un mosaic d'històries alliberades de la càrrega patriòtica que la ideologia soviètica imposava cada vegada que, en la gran pantalla, es feia front a l'epopeia bèl·lica. Seria com per creure'ls. Llàstima que la pel·lícula que programa es presenti com la seqüela de *Sol enganyador*, el film que fa deu anys va suposar l'èxit de Michalkov al festival de Canes. Gran demostració com a actor del mateix director, que hi va fer el paper del comandant de divisió Kotov, destinat a morir a mans de l'infidel Mitja, interpretat per Oleg Menshikov, un emigrant blanc reclutat pels serveis de seguretat soviètica i obligat a tornar a la pàtria com un agent provocador. El dia abans de l'arrestament va transcórrer a ca Kotov i família a Dàcia i, en el fulgor del sol estival, el llegendari militar posa en descobert totes les seves qualitats d'home rus, capaç de

gaudir del camp abans de ser traït pel mateix partit que ell ha defensat lleialment durant anys. *Sol enganyador 2* parteix des de Mitja, cekista (agent de la policia secreta) a qui li imposen l'ordre d'anar a trobar Kotov en el front bèl·lic, cregut mort afusellat uns anys abans. Sobretot, *Sol enganyador 2* és un projecte que se centra en separar la virtut humana de l'home rus en guerra, dels seus condicionaments ideològics i contribueix a la recuperació de Stalin, "autèntic intèrpret del caràcter de Rússia".

Així, Michalkov és un candidat a seguir el rastre del seu pare, el nonagenari Serguei, autor dels textos dels himnes nacionals soviètics. Comença amb allò desitjat per Stalin durant la immediata postguerra, per celebrar no tant l'èpica bolxevica com el valor patriòtic.

Al Kremlin de Vladímir Putin esperen amb ànsia el nou film de Michalkov per fer-ne l'emblema de la Rússia actual.

Mauro Martini

© L'Espresso

Traducció: Yolanda Guirao